

ОСВІТНІЙ АСПЕКТ ДЕРЖАВНО-ГРОМАДЯНСЬКОГО ДІАЛОГУ

Завжди, особливо у період криз, сум'яття і випробувань, суспільство знаходиться в пошуках світлого шляху, правди і надії, формує оцінки для авторитетів і винуватців проблем. Склалося так, що за останні десятиріччя в Україні найбільш позитивними інституціями були церква і освіта. Отримані дані 2012 р. Міжнародним інститутом соціології засвідчують деякі суттєві зміни в ієрархії оцінок. Так, уперше в останній час у рейтингу популярності серед населення відсутня така значуща сфера, як освіта. Натомість 62% українців довіряють церкві, 40% – засобам масової інформації. Не вдаючись до аналізу ситуації в усьому спектрі суспільно-державних інститутів, варто виокремити чинники, які впливають на ріст чи падіння авторитету передовсім освіти. Безперечно, все, що тут відбувається, виходить далеко за межі відомого характеру, оскільки до освітянської галузі прямо і опосередковано має відношення найбільша частина українського населення, в ній працюють і творять активні, продуктивні члени суспільства, а згідно зі світовою тенденцією щодо «навчання впродовж життя» стає очевидним, яку вагу і роль в країні відіграватиме освіта. Подібні оцінки, а також те, що нині для 90% молоді педагог не є прикладом для наслідування, викликають багато запитань. Адже ця проблема є дуже принциповою і фундаментальною. Вона турбувала світ у всі часи. Понад триста років тому Дж. Локк писав, що найбільший вплив на дітей мають суспільство і поведінка тих людей, які за ними доглядають. 9/10 людей робляться такими, які вони є, завдяки вихованню [1].

Очевидно, вдаючись до реформування цієї важливої сфери, було зроблено чимало необґрунтованих, з точки зору науки, суспільної практики, світового досвіду, інтересів людини, рішень і програмних завдань. Загальним традиційним недоліком стає те, що належним чином не залучається до «реформ» громадянське суспільство, зате освіта отримує масу «політичних інновацій», які переважно позитивно не сприймаються. Такі підходи засвідчують, що у значущій для особистості, суспільства й держави освітянській сфері все ж домінує бюрократично-консервативний тип мислення, коли є намагання перетворити проблеми політики в проблеми теорії управління освітою. Тому в систему часто включаються не класичні і сучасні педагогічні принципи, а закони і порядки, які є або тимчасовими соціальними компромісами, або суб'єктивним баченням реалій і перспектив, що аж ніяк не претендують на системність, науковість, прогностованість педагогічного процесу. Як правило, «рвані» модернізації і призводять до показового, але небажаного стану, коли

операція проведена блискуче, але, на жаль, пацієнт помер. У соціально-психологічному плані суспільство болісно реагувало на нововведення структурного характеру, термінів навчання, критеріїв оцінювання, тестування, змісту освіти. Було відчутно, що зовнішня модернізація не зачіпала суттєво якісних сторін навчально-виховного процесу, зокрема покращення навчально-матеріальної, науково-експериментальної бази навчальних закладів, якості шкільного підручника, художньої, науково-популярної книги, бібліотеки, фахових журналів. Оптимізація мережі освітніх закладів часто проводилась відповідно до фінансових критеріїв, і аж ніяк не бралася до уваги важливі соціальні, культурно-гуманітарні, демографічні чинники. У результаті населений пункт, здебільшого село, мікрорайон міста позбавлялися найголовнішого соціально-культурного об'єкта – школи, дитсадка. Програма «Шкільний автобус», зважаючи на технічну забезпеченість, стан доріг, ще не здатна на цей час позитивно компенсувати такі організаційно-структурні зміни. Але особливо не додала суспільного авторитету освітянська політика в частині закриття шкіл з українською мовою викладання, зокрема в східних і південних регіонах України. У суспільстві складалося враження, що мовна освіта повертається у період до 1989 р., коли ухвалювався Закон «Про мови в УРСР». Хоча тоді, майже чверть століття назад, була закладена достатньо прогресивна ідея – «українська мова є одним з вирішальних чинників національної самобутності українського народу», а «українській мові забезпечується статус державної з метою сприяння всебічного розвитку духовних творчих сил українського народу, гарантуючи його суверенітет національно-державної самобутності...» [2]. Тим більше, що ця вартісна норма діє і в нинішніх законах, передовсім Конституції України. Тому, дотримуючись національного і міжнародного законодавства, прав людини, опираючись на результати останнього перепису населення (2001 р.: 78% – українці, 17% – росіяни, 5% – представники інших національностей), варто дуже відповідально й науково обґрунтовувати кроки в масштабах України щодо формування мовної мережі навчально-виховних закладів, у цілому мовної політики.

І хоча в 2011/2012 н.р. 81,9% школярів навчалася українською мовою, у 23 із 27 регіонів переважна кількість навчалася державною, з'явилися тенденції до послаблення цього фактора. Так, за останній рік кількість школярів, що навчаються українською, особливо першокласників, зменшилась на 0,3%, у Криму ця цифра складає 8%, Севастополі – 2,9%, лише

80% випускників в усій Україні, 32% на Донеччині виявили бажання здавати іспитові тести державною мовою. Оскільки цю проблему слід розглядати в контексті соціальної і національної безпеки, вона не має суто галузевого характеру, то дуже важливо сконцентрувати громадську державну увагу на культурно-мовній якості нинішнього соціосередовища, яке присутньо впливає на достатню звульгаризовану «демократичну» тезу – «за бажаннями батьків». Справді, складно вибудувати авторитет державної мови у навчально-виховному процесі, формувати культуру етноособистості й національно-державної гідності, коли абсолютна більшість програм найрейтинговіших телеканалів не україномовні. За результатами досліджень, у жовтні 2012 р. лише 28% ефірного часу було віддано українській мові, а 60% тиражу газет, 83% журналів, 87% книг видані і запропоновані громадянину України російською. Українська пісня на шести найбільших радіостанціях займає всього 3,4%. Менше половини книг в Україні друкуються державною мовою. У 29 містах (290 закладах громадського харчування) лише третина офіціантів відповідають українською, у менше половини закладів – вівіски державною мовою. В аеропортах, які є візитною карткою держави, лише в трьох із восьми персонал спілкується українською [3]. Цей перелік засвідчує про звуження в умовах державної незалежності україномовного простору, що негативно впливає на освітню сферу, суспільне виховання, настрої громадськості. На відміну від багатьох європейських народів, рідна українська мова в Україні перестає бути пріоритетом людського розвитку, вважатися безцінним духовним скарбом. Показово, що польська мова, носії якої також нині перебувають в активних еміграційних процесах, за результатами перепису у Великій Британії в 2011 р., виявилася другою після англійської, якою розмовляють (більше 500 тис.).

Чутливою стає соціальна, культурно-освітня незахищеність дітей, батьків, коли звужується виховне соціосередовище. Хоча, за офіційними даними, за останні 5 років дещо збільшилася кількість дітей шкільного віку (з 32,6% у 2007 р. до 37,5% у 2011 р.), охоплених вихованням у позашкільних закладах, продовжує утримуватися негативна оцінка громадськості щодо можливостей виховної інфраструктури у зв'язку із закриттям спортивних, музичних, художніх, технічної творчості шкіл та їхніх філіалів, недофінансуванням роботи гуртків, секцій, факультативів, студій. Класичне правило – «виховують приклад і умови» – в такій ситуації не діє. Адже найбільш пропрацьовані соціальні програми, спрямовані на боротьбу з молодіжним і підлітковим алкоголізмом, курінням, наркоманією, хуліганством, не приноситимуть бажаних результатів, оскільки антисоціальне, агресивне, нетворче соціосередовище негативно впливатиме на становлення особистості, її моральності, духовності, інтелектуальності, фізичного здоров'я. За таких обставин діє інша норма – бездіяльність породжує зло: нудьгу, агресію, аморальність. Цей деформований психологічно-емоційний стан активно підживлює ситуація значної кількості асоціальних, неповних, безробітних сімей, для яких дитиноцентризм не є пріоритетом сімейного виховання, мотивацією їхньої життєдіяльності. Позитивно, що усвідомлення педагогами, науковцями суспільної

значущості цієї форми позаурочної освіти і виховання спонукало до відкриття в грудні 2012 р. першої в Україні кафедри позашкільної освіти в Національному педагогічному університеті ім. М. Драгоманова.

Очевидно, масовий характер платності освітніх, творчих, спортивно-оздоровчих послуг, зменшення можливостей для розвитку молоді з боку держави і сім'ї звузили доступність школярів та студентів до навчально-виховної інфраструктури, а тому має розвиватися соціальне партнерство бізнесу і держави щодо вкладення інвестицій в людину, яке надто слабо реалізується у цьому напрямі. У Франції, наприклад, щорічно на освіту виділяється 21% державного бюджету, а приватний капітал є більш гуманним і громадянським до виховання молоді.

Тому багато законодавчих положень і вимог щодо якісної і доступної освіти не виконуються, а декларування правильних, але практично не зреалізованих підходів не задовольняє суспільство. За оцінками Українського центру оцінки якості знань близько 70% українців вважають проблемною якістю національної освіти, яка не відповідає сучасним вимогам.

Про недостатню розвинутий громадянський діалог, егоцентричне й авторитарне бачення проблемних завдань засвідчують конфлікти навколо питань автономізації вузів, розвитку студентського самоуправління, стипендій, змісту освіти, матеріального забезпечення науковців.

Різно поляризується можливість сімейної економіки для надання якісних освітніх послуг своїм дітям, адже п'ята частина сімей отримує зарплату на рівні лише прожиткового мінімуму. Ці явища створюють атмосферу недовіри, значно знижують суспільний авторитет освіти, яку поступово охоплює «ринкова» модель функціонування державно-громадської освітньої системи. Хоча давно відомо, що стихія ринку не повинна тими ж механізмами і підходами впливати на освіту, культуру, духовність подібно до бізнесу й економіки.

Наявність згаданих вище фактів, явищ не сприятиме піднесенню ролі освіти, її авторитету та впливу на суспільний світогляд, реалізацію ідей, принципів Стратегії розвитку освіти на 2012–2021 рр., якщо сотні тисяч контактів між суб'єктами процесу будуть негативного характеру, постійними і безперервними, формуючи негативну «Я-концепцію» морально-етичного і громадянського стану. Адже у вихованні мало-ефективним є правило «роби, як я сказав», тут більш дієздатними є приклади, вчинки, життєва позиція, які варті наслідування. Словесне виховання, – писав А. Макаренко, – без супроводу гімнастики поведінки – злочинна шкода ... І якщо вихователь своєї справи не знає, то заслуговує лише на зневагу [4]. Тому особистість педагога має винятково важливе значення для якісного навчально-виховного процесу, у цілому для формування суспільної моралі і світогляду. У різні часи, епохи долі народів і держав найбільше залежали від виховання молодих людей, які або утверджують добробут і прогрес суспільства, якщо вони люблять свою вітчизну, або руйнують суспільний порядок. Український філософ П. Юркевич зазначає, що двома істотними рисами має бути наділений вихователь: авторитет і любов. Без цих властивостей виховні зусилля втрачають свою силу [5]. Людині, а особливо педагогу, мають бути притаманні почуття любові, переживання, хвилювання

(естетичні, етичні, моральні, громадянські) як ідея загального суспільного добра, як «етично-естетичний» погляд на світ, як погляд, повний співчуття та любові, який виникає з природи серця людини [6]. Тому особистий приклад, норми етичної поведінки, в яких можуть концентруватися моральні, інтелектуальні, вольові, громадянські якості педагога, становлять найбільший капітал для суспільного виховання, креативного розвитку.

Слід виходити з того, що державно-адміністративні, наукові, соціологічні оцінки навіть за таких умов не повинні орієнтувати суспільство на суто негативне сприйняття тих, «хто» навчає і виховує, і того, «де» навчаються і виховуються. Попри всі негаразди об'єктивного і суб'єктивного характеру, сфера освіти в найскладніші часи перехідних, кризових періодів державобудівництва, суспільних суперечностей завжди залишалася консолідуючою, стабілізуючою силою, зберігала потенціал і для національного відродження, і для громадянського миру, і для суспільного соціально-економічного розвитку, і для стимулювання інтеграційних процесів у глобальному світі, заклала основи для цивілізаційного поступу.

Справді, у науково-освітній галузі сконцентровано найбільше морального й інтелектуального капіталу. Саме завдяки вихователям, учителям, викладачам, науковцям особистість, суспільство, світ виживає, розвивається, прогресує. Недарма в Європі у період становлення національних держав відомі державні діячі і педагоги, полководці і воєначальники поклали для досягнення успіхів і перемог великі сподівання на вчителів і науку. Варто згадати хоча б Бісмарка, який переконливо стверджував, що ставлення держави до вчителя – це державна політика, яка свідчить або про силу держави, або про її слабкість; Наполеона, який під час єгипетського походу, попавши в оточення, кинув клич: «Учені і осли до середини», чим дав зрозуміти, що армію, Францію можна врятувати, врятувавши науку...

Незважаючи на плин часу, радикальні зміни в парадигмах сталого цивілізаційного розвитку, пріоритет освіти залишатиметься дедалі більш затребуваним і визначальним. В Україні практично впродовж тривалого часу на законодавчому, офіційному рівнях декларується випереджальний характер розвитку освіти як основи росту ВВП, прогресу в соціально-культурному вимірі, конкурентоспроможності нації.

Треба відзначити, що українська освіта, попри всі труднощі, зберігає чимало позитивних показників. Продовжує утримуватися традиція уваги до класичної академічної підготовки. Наші випускники мають часто кращу загальноосвітню, загальнокультурну підготовку порівняно з багатьма розвиненими країнами. На зовнішньому ринку праці, освіти вітчизняні програмісти, математики, фізики, фахівці з природничих дисциплін користуються попитом, зокрема і серед сучасних компаній, наукових інституцій. Мельбурнський університет за результатами досліджень по 20 показниках у 2012 р. українську систему освіти серед 48 країн поставив на 25 місце. У першій десятці знаходилися США, Швеція, Канада, Фінляндія, Данія, Швейцарія, Великобританія. Наші сусіди – Росія, Польща, Чехія – в цьому рейтингу (нехай і суб'єктивному!) посідають нижчі місця.

Факт, що австралійські та інші зарубіжні

аналітики зважають на українську систему освіти, є обнадійливим. Проте це не робить її, зокрема вузівську освіту, більш авторитетною в середовищі співвітчизників. За останні десятиліття набула значного зростання тенденція до навчання молоді за кордоном. Минулорічні дослідження Інституту Горшеніна показують, що в українських вузах прагне отримувати освіту тільки кожен шостий українець, у той же час значно більше таких серед поляків – 27,7%, росіян – 34,1%. Така велика кількість молоді, яка бажає отримувати освіту за межами України, пояснюється не лише інтеграційними симпатіями, можливостями пізнати світ, а переслідує інші прагматичні цілі – отримати нові знання, зокрема прикладного характеру, добру мовну підготовку, вигідну роботу, якісні умови життя.

Оцінка вузів України за чотирма комплексними критеріями (ринку праці і академічна репутація; науково-педагогічний потенціал; якість навчання, міжнародне визнання; присутність у глобальному інформаційному просторі) показує, що провідні університети країни за останні роки підвищили вимоги до якості людських ресурсів, науково-дослідницької роботи та інноваційної діяльності, більше уваги приділяють академічним стандартам і управлінській культурі. Рейтингову таблицю третій рік поспіль очолює НТУУ «Київський політехнічний інститут», який разом з Київським національним університетом імені Тараса Шевченка має найвищу присутність у глобальному інформаційному просторі, разом з Донецьким національним університетом увійшов у 4% найкращих університетів за міжнародним визнанням. У п'ятірці кращих вузів України знаходяться: Харківський національний університет імені В. Каразіна, Національний університет «Києво-Могилянська академія», Національний медичний університет імені О. Богомольця.

Але реальною оцінкою вузівської освіти є те, наскільки вона позиціонується у світовому освітньому просторі. Тут, за рейтингом *Webometrics*, наші кращі вузи, незважаючи на певні досягнення, знаходяться на посередніх місцях світової ієрархії – у другій тисячі, окрім НТУУ «КПІ» – 957 місце. Прогрес вищої освіти, успіх рейтингів у найближчій перспективі залежатиме від визнання університетів роботодавцями, громадськістю, професійною академічною спільнотою, зокрема за кордоном, політиками і державами, а також від «бюджетної любові». Лише така різнобічна увага об'єктивує їхній стан, суспільну і міжнародну значимість за глобальними, національними, регіональними, спеціалізованими даними.

Актуальною, поки що недостатньо вирішуваною проблемою для української освіти, особливо вищої, науки залишається повільна адаптація до сучасних реалій інформаційного суспільства. Локальні зусилля не спроможні давати відповіді на виклики часу. Єдиної інформаційної бібліотечної системи в Україні не існує, а отже, значно ускладнено доступ до нових знань архівів, бібліографії, музейних фондів, результатів сучасних наукових досліджень, документів, журналів. Людина не може в Україні швидко, зручно отримати необхідну інформацію, оскільки вона знаходиться за складними бар'єрами. Показово, що навіть у невеликих центральноєвропейських країнах створені і діють програми централізованої передплати академічних електронних ресурсів, які використовуються для публічних

бібліотек, університетів, наукових центрів. Відсутність доступу до вітчизняної і особливо світової наукових баз, світових бібліотечних мереж, споживання переважно вторинної інформації, неможливість вчасно ознайомитись із результатами останніх світових досліджень у різних галузях, матеріалами фахових журналів разом із слабкими знаннями іноземних мов робить нашу освіту, вузівську й академічну науку, науково-технічну і творчу інтелігенцію менш конкурентоспроможними і продуктивними. Тому нині є принципово важливою, передовсім з боку держави, реалізація цільової програми розвитку єдиної інформаційної бібліотечної системи в Україні «Бібліотека – XXI». При цьому необхідно здійснити прорив інформаційний, науково-освітній як у межах України, так і забезпечити повну комунікацію зі світовою освітньою, науково-академічною спільнотою, інституціями. Знівельована цінність інформації є рудиментом закритого авторитарного суспільства, без подолання цієї проблеми Україна не здатна забезпечувати соціально-економічний, науково-технічний, культурний прогрес. Повна, доступна, якісна інформація уможливить будівництво повноцінного громадянського суспільства, яке критично й об'єктивно оцінюватиме місце і роль українства в системі координат глобального світу. Важливо інформаційно модернізувати освітньо-наукову сферу ще й тому, що успішніше відбудуватиметься інтеграція власних надбань, досягнень, ідей, цінностей із світовою культурою. Адже українознавчі цінності потрібні не тільки для внутрішнього буття, їх у найрізноманітніших галузях варто презентувати на глобальному рівні. Наукові, технічні, мистецькі, літературні, духовні здобутки мають бути конвертовані для інших націй і народів. Це і є завданням освіти, науки, інформатики, ЗМІ, а також інтелігенції, суспільства, держави.

Образ України в світі має формуватися не лише як споживача цінностей, але й як продуцента, творця осілої європейської культури. Адже треба відзначити, що двадцять один рік незалежницького стану держави не спричинив належного підйому україністики. Лише епізодично, час від часу звертається увага на такі інституції, як Національний НДІ українознавства і всесвітньої історії, який міг би відігравати координуючу роль у популяризації, впровадженні національних ідей та набутків серед українства і світової громадськості, національні університети у цьому ж аспекті, всеукраїнські громадські організації: «Просвіта» імені Т.Г. Шевченка, «Україна і світ», «Знання». Саме освіта і просвітництво можуть змінити ментальність значної частини населення, якому соціальні проблеми і суспільна вихованість у душі бездержавного «ретро» унеможливають усвідомлення ідентичності до українства, української ідеї, яка ґрунтується не тільки на соціальній чи матеріальній меті, але й на духовно-культурній. А це означає, що в суспільстві створилась доволі критична маса, збайдужіла до розширення сфери українознавства в усіх його проявах всередині і поза межами України. Зросла кількість і таких (кожний третій, за результатами соціологічних досліджень 2012 р.), для яких незалежність України перестала бути особистісною цінністю. Аналізуючи національно-культурний і освітній розвиток українства в Росії, Придністров'ї, Румунії, інших країнах за роки незалежності, варто визнати, що рівень державної, громадської

допомоги у сферах освіти, культури, інформаційної політики, забезпечення українськими книгами, газетами, журналами є далеко недостатнім. Наяву тенденція звуження українського фактора, його впливу і присутності в умовах глобального світу, адже йдеться про 45-мільйонний народ в Україні і до 20 мільйонів по всіх материках. Тому коли утверджується парадоксальна теза світоглядного бачення, що «українцям усе одно, якою мовою говорити», то стає очевидно про нашу «якісну» відмінність від росіян, поляків, чехів, латишів, словаків, для яких, як і інших народів, це має дуже суттєве значення. Свідомо і через недалекість, забалакуючи проблему української мови, посилаючись на її нібито «нерейтинговість» (24–31 місце серед суспільних пріоритетів), впроваджуючи модель «інтернаціонального» білінгвізму, коли поруч з іншою безперервно в радіо-, телеэфірі, різних життєво важливих сферах вживається збідена, усереднена, покручена українська мова, що негативно впливає на людську свідомість, національну гідність, світогляд, створюється несприятливе соціокультурне середовище для розвитку вітчизняної освіти.

Знекровлення національного людського капіталу на мовному ґрунті не лише гальмує мовно-культурну свідомість людини, але й не генерується, не розвивається, збіднюється сама культура української мови серед загальної маси народу, що передається на пісню, музику, літературу, мистецтво і навіть на моду розмовної мови, зменшується кількість її природних носіїв.

Такий стан, що дуже важливо з точки зору соціальної педагогіки, професійної освіти, не стимулює мотиваційних настроїв як української, так і зарубіжної молоді до українознавства. Воно має отримувати передусім від держави, суспільства дуже вагому політичну, економічну, моральну підтримку, надаючи всім бажаючим можливість займатися у цій сфері, отримувати відповідну освіту. Тоді бізнес, культура, дипломатія, наука, кар'єра, трансформовані через україністику, ставатимуть реальними і конкретними інтересами не лише для закордонних українців, але й для інших суб'єктів, зацікавлених Україною. А тому неаргументованим і згубним є намагання зреалізувати підхід щодо навчання зарубіжних студентів у вузах України недержавною мовою. Слід визнати, що українознавчий напрям має стати перспективним і в плані геополітичного розвитку, просуваючи державу культурно, економічно, науково на міжнародні ринки, інтегруючись у регіональні та глобальні інституції. Українознавство мусить ґрунтуватись на об'єктивній науковій, освітній, інформаційній базі, оскільки в цій галузі останніми роками з'являється чимало досліджень, які презентують Україну в упереджено непривабливих формах її минулого і сучасного. Культурно-історичні, мовні вартості має сприймати і розуміти насамперед політична, бізнесова, наукова, мистецька, спортивна «еліти» суспільства. Адже цінності духовні більш значущі, консервативні й опираються на вічні загальнолюдські і національні цінності, у той час як політичні, соціальні, економічні значною мірою є продуктом конкретної епохи.

У зв'язку з цим варто час від часу повертатись до спадщини українського і європейського просвітництва, ідеї й ідеали якого залишаються слухними й актуальними стосовно

освіти для днів і проблем сьогоднішніх. Підвалинами школи, – писала С. Русова, – мають бути ті науки, які дають найбільш громадської національної свідомості... Навчаючися любити і свідомо ставитися до свого люду, до свого краю, ми разом з цим навчаємось шанувати і других людей, що живуть поруч з нами, закладати з ними певні товариські зносини [7]. Саме така освітня концепція уможливує реалізацію сократівської ідеї «пізнай себе», вибудовує гармонію особистості, духовне життя людини згідно з індивідуальним характером і національною культурою народу. Гармонійна самобутня національна культура, зазначав представник російської інтелігенції М. Трубецької ще в далекому 1921 р. у своїй праці «Об истинном и ложном национализме», дає можливість кожному члену даного національного цілого бути самим собою, беручи участь у культурному житті свого народу достатньо щиро, не кривлячи душею, не таїтися пе ред іншими чи перед самим собою ... Чим більше в конкретного народу існує людей, «познавших самих себя» і «ставших самим собою», – тим успішніше проходить робота з національного самопізнання, створення самобутньої національної культури, що є запорукою успішності й інтенсивності самопізнання індивідуума [8].

Сучасність, безумовно, потребує безперервних освітніх інновацій, розуміння новітніх тенденцій, щоб не відстати від життя, залишившись із застарілим багажем знань, непродуктивною методологією норм поведінки і діяльності. Багато держав, з якими Україна прагне інтегруватися, століттями експортували свою матеріальну і духовну культуру, переймали необхідний досвід, знання від інших культур і при цьому зберегли силу своєї ідентичності.

Зараз, коли світ сильно змінився, відбувається швидке оновлення інформації, технологій, миттєво старіють вчорашні досягнення, важливо бути взаємозацікавленими, взаємокорисними. У світову сім'ю, глобальну освіту слід привносити власний матеріальний і культурний доробок, не залишаючись обабіч історичного процесу як об'єкт міжнародної освітньої політики. Розвиток україністики в її найширшому контексті буде динамічно ретранслювати для світу цілісні знання про країну, її народ і культуру, а з іншого боку, в умовах глобальних непередбачуваностей слугуватиме для України фундаментальним майданчиком передачі і прийому новітніх тенденцій у найрізноманітніших сферах життєдіяльності людства. Робити це нам – громадянам України, незалежно від національності, віри, політичних уподобань. Цивілізованого, гуманістичного ставлення до української справи у вітчизняній історії чимало. Згадаймо, з якою любов'ю, талантом, патріотизмом росли українськість етнічні поляки – В. Антонович і В. Липинський, росіяни – О. Русов і М. Вовчок, чех П. Орлік і молдованин П. Могила, вірменин С. Параджанов і єврей М. Фішбейн та багато інших.

Безумовно, що це лише один із багатьох напрямів модернізації освіти, але завдяки цьому вона стане більш відкритою, демократичною, інтелектуальнішою, раціональнішою. Будь-яка освітня система, по-сучасному забезпечена

інноваційними технологіями, здатна виконувати у своїй державі відповідальну суспільно значиму роль, якщо опиратиметься на класичні принципи народності і культуровідповідності. Підтвердженням, що гармонійно поєднуються загальноосвітні, універсальні цінності, тенденції, технології, інноваційні досягнення і національні культурні надбання, є стратегія і зміст освітньої політики в Німеччині, Франції, Японії, Польщі, Росії, спрямовані на формування культури національної гідності і добре освіченої людини, здатної жити в глобальному світі. В іншому випадку ігнорується гуманістична парадигма, порушуються закони цивілізаційного, етнокультурного, особистісного розвитку, насамкінець нищиться основа педагогіки, яка тримається на «трьох китах»: принципах природовідповідності (Я. Коменського), культуровідповідності (А. Дістервега), народності (К. Ушинського) [9]. Оскільки лише досягнувши вершини власної культури, що не можна зробити без рідної мови, літератури, історії, мистецтва, людина здатна відкрити для себе загальнолюдські цінності, засвоїти загальнолюдську культуру, бути справжнім носієм національної самосвідомості.

Саме в ракурсі пізнання себе як особистості, своєї родини і батьківщини, людства і світу слід розглядати тенденцію нинішньої і майбутніх освітніх реформ. Два напрями – технократично-інноваційний і культурно-народний – обєрігатимуть нації і світ від загальної масштабної кризи в освітній і гуманітарній сферах, забезпечуючи функціонування громадянського суспільства, ефективно взаємодіючи з навколишнім людським і природним середовищем. І така парадигма освітньої перспективи є дуже суголосною з викликами і завданнями, проголошеними на Саміті народів світу в Ріо-де-Жанейро в 2012 р., коли кожна культура має бути почутою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Локк Дж. Мысли о воспитании. Соч. в 3 томах. – Т. 3. – М.: Мысль, 1988. – С. 458, 412.
2. Закон «Про мови в Українській РСР» // Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР). – 1989. – Додаток № 45. – С. 601.
3. Становище української мови в Україні в 2012 році. – <http://texty.org.ua/Pg/article/movchun/read/41135/Ukrainiska-mova-vtrachaje-p>. – Мова укр.
4. Макаренко А.С. Соч. в 7 т. – Т. 1. – М., 1957. – С. 559. – http://ru.wikipedia.org/wiki/Макаренко_Антон_Семенович. Мова рос.
5. Демков М.И. Русская педагогика в главнейших ее представителях. – М.: Изд. К. Тихомирова, 1898. – 481 с. – С. 240.
6. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні. – IX. Памфил Юркевич. – К., 1992. – С. 177–204.
7. Русова С. Націоналізація школи. Вибр. пед. твори. – К.: Освіта, 1996. – С. 293–297.
8. Трубецької Н.С. Об истинном и ложном национализме // Сб. «Исход к Востоку». – София, 1921. – С. 71–85. – <http://gumilevica.kulichki.net/TNS/tns05.htm>–Мова рос.
9. Панькин А.Б. Формирование этнокультурной личности: Уч. пособ. / А.Б. Панькин. – М.: Изд. Московского психолого-соц. ин-та; Воронеж: Изд. НПО «МОДЭК», 2006. – 280 с.

Георгій ФІЛІПЧУК
доктор педагогічних наук,
професор, академік АПНУ